

PSYCHOLOGIE U NÁS A JINDE

K ŠEDESÁTCE DOC. PhDr. ZDEŇKA MATĚJČKA, CSc.

Každý pokus vystihnout doc. Matějčka slovním popisem nutně selže. Naštěstí jeho osoba i dílo vystupuje odborné veřejnosti před očima jako neobyčejně výrazný jev (imprintovaný generacím psychologů již v kritických údobích jejich raného vývoje), takže si můžeme dovolit vyznačit takto jen několik orientačních znaků a přenechat ostatní spontánnímu dotváření celostního zážitku v myslích kolegů, žáků a přátel — všech, kteří si jej letos připomeneme v neobvyklé roli jubilanta.

Časově lze dosavadní odbornou dráhu doc. Matějčka zakotvit experimentálně závažným bodem narození (16. srpna 1922 v Chlumci nad Cidlinou), údobími praktického vrůstání do světa lidí a živé přírody vůbec (v čemž stále pokračuje) a jejich prolnutí s údobím narůstající socializace vědeckou indoktrinací (gymnázium v Pardubicích, v letech 1945—51 filozofická fakulta Karlovy univerzity v Praze — žák profesorů J. B. Čapka, J. Doležala, J. Stavěla a odb. asistenta Rameše). Tvůrčí napětí mezi „přírodní“ a „vědeckou“ polohou Matějčkova životního a pracovního stylu — nikdy zcela nesmířenými, nikdy navzájem neodloučenými — pokládáme v této souvislosti za jeden z klíčů k mimořádné dynamičnosti a realističnosti jeho odborné orientace a činnosti.

Po vstupu do klinické praxe, spjaté později i s úlohami učitele a výzkumníka (hlavní data: od r. 1949 Sociodiagnostický ústav — interdisciplinární tým dr. O. Říhy; od r. 1954 Dětská psychiatrická poradna Pražského kraje — s. vedoucím dr. O. Kučerou; od r. 1969 katedra pediatrie ILF Praha — s přednostou prof. J. Švejcarem, nyní doc. J. Dunovským) si na tomto základě vytváří doc. Matějček vlastní výrazné odborné zaměření. Někdy až matoucí rozmanitost konkrétních problémů (od otázek neuro-psychologických přes genezi a funkci psychických činností až po jejich sociálně ekologické činitele), které řeší na úrovni klinické, metodologické a teoretické, jasně prosvítá základní orientace na duševní vývoj dítěte a jeho klíčové činitele. Podněcování zdravého vývinu, diagnostika, náprava a prevence jeho rozmanitých poruch a jeho zakotvení v předivě osobních a širších vztahů a událostí je společným motivem jeho výzkumů, přednášek a publikací i praktické pomoci, kterou svým mladým pacientům a jejich rodinám obětavě poskytuje.

Naši a zahraniční odborné veřejnosti je doc. Matějček znám jako autor více než dvou set vědeckých prací, především knih „Vývojové poruchy čtení“ (habilitační práce, přepracovaná ve třech vydáních) a — s doc. J. Langmeierem — „Psychická deprivace v dětství“ (také již ve třech vydáních česky, kromě toho též anglicky, německy, ruský). Četné jeho odborné články vyšly kromě domácích publikací též v ruštině, polštině, němčině, angličtině, francouzštině, španělštině, italštině, švédštině a japonštině. — Radu evropských i zámořských zemí navštívil též jako přednášející; jako přednášejícího na akcích odborných společností ho dobře znají i naši lékaři, psychologové, pedagogové a logopédi a další specialisté péče o děti.

Širšímu domácímu publiku představuje doc. Matějčka rozsáhlý soubor populárněji zaměřených knížek (k nejvýznamnějším patří společně s J. Langmeierem sepsané „Člověk známý neznámý“ a „Výpravy za člověkem“), článků, filmů, rozhlasových a televizních programů pro veřejnost. I méně známá aktivní účast doc. Matějčka při zavádění a hodnocení nových forem náhradní rodinné péče, zvláštní školní péče o děti s různými výchovnými a výukovými problémy, péče o děti se závažným tělesným nebo duševním poškozením a jeho další činnost v úloze odborného experta je však závažným příspěvkem k praktickému vytváření lepších podmínek pro život dětí psychosociálně ohrožených.

S mimořádnou silou se uplatňuje vliv doc. Matějčka na psychologickou péči o vývoj dětí prostřednictvím jeho činnosti výukové. Jako učitel dětské klinické diagnostiky na FFUK i jako školitel lékařů a klinických psychologů v ILF pozoruhodně ovlivňuje celé generace svých posluchačů a vychovává — v duchu své koncepce „renesanční dílny“ praktické psychologie — žáky, hlásící se slovem i činem k Matějčkově škole.

Zdrojem neobvyklé přitažlivosti doc. Matějčka jako učitele i jako vzoru pro mladší generace psychologů je nesporně jeho odborná autorita, výkonnost a umění spojovat vědecké poznání s praktickým a humánním řešením konkrétních lidských problémů. Zároveň však je to i jeho neobyčejně otevřený a přátelský přístup ke kolegům a studentům, realizující se v praktické spolupráci a překonávající zábrany často vy-

růstající z rozdílnosti titulů, nominální role či věku. Vystižení doc. Matějčka právě v této poloze dělné součinnosti, osobní spontaneity a svérázného humoru však už je tím, nač slovní líčení nestačí a kde nám zbývá pouze odkázat k živé skutečnosti.

Proto na tomto místě pouze popřejeme docentu Zdeňku Matějčkovi, aby stejně, jako překonává v osobním kontaktu s námi již připomenuté bariéry hodnostní, výkonnostní a věkové, také bez zakolísání a se svým typickým úsměvem překonal i bariéru jubilantskou, již se mu společenský obyčej pokouší postavit v cestu!

K. Balcar